

حفاظت و مدیریت بازارهای سنتی ایران

دکتر اصغر محمدنویزی^۱

تاریخ پذیرش: ۸۹/۳/۲۹

تاریخ دریافت: ۸۸/۴/۱۰

چکیده:

وجود نظام‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و وجه تمایز بازار سنتی با مرکز جدید نجاری است. بازار سنتی مرکز و قلب شهر تلقی می‌شد و محل برخورد فرهنگ و تجارت بوده، مضمون تاریخی و پیام و قالب آن سلسله‌ای از قوس‌ها و گنبد‌ها ست که تا دورترین نقاط انسان را همراهی می‌کند و طنین آن در شهر شنیده می‌شود. بازار سلسله مراتبی از فضاهای شهری، گذر، بازارچه و میدان هدست و مانند تریانی با سلسله‌ای از مراتب و نشانه‌ها موقعبت خود را مشخص می‌کند بازار با بافت طبیعی مانند رودخانه‌ها، دره‌ها و سایر عوارض الفت دارد. موسیقی عامیانه دوره گرد‌ها و پیشه‌وران در آن نقش دارد. امروزه تولید خانگی یا نظام پیشه‌وری گذشته به تولید کارخانه‌ای و صنعتی تبدیل شده و به تبع نیازهای صنعت، طبیعت نیز در مقیاس وسیعی در معرض تغییر واقع شده و نتایج تغییرات و بازتاب آن در کل محیط انسانی خیلی روشن و مشخص نیست، در چنین شرایطی بازار سنتی ایران با مضمونی تاریخی و پیشوندهای اخلاقی و فرهنگی مذهبی می‌بایست مورد حمایت قرار گیرد و برای تضمین تداوم حیات آن یک ضرورت رخ می‌نماید و آن تطبیق با شرایط زمان بتجوی که ضامن بقاء آن باشد، مشروط بر آنکه نیروهای درونی آن مورد توجه قرار گیرند و ظرفیت تطابق آن مورد ارزیابی قرار گیرد و برنامه‌های مدون مدیریت حفاظت و مرمت همه جانبه در آن اعمال گردد.

کلمات کلیدی:

لگوی سازهای، هیئت امناء، هیئت صنوف، آمایش ساختاری، آمایش زمانی، حفاظت، مدیریت، مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نظام و ساختار کالبدی بازار سنتی ایران

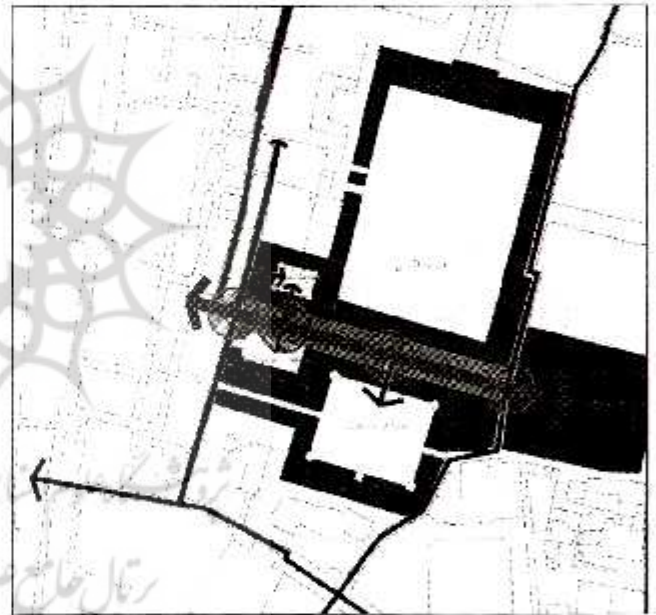
بازار تاریخی و سنتی ایران برای پاسخگویی به نیازهای تجاری، اجتماعی، فرهنگی، مذهبی در شهر ایرانی شکل می‌گیرد. بازار در بهترین شکل ممکن مایه ازای کالبدی نیازهای فوق را متجسم می‌سازد. این کالبد پیچیده توسط سازه‌های شکل می‌گیرد که دست مایه آنرا خشت، گل، آجر و گچ تشکیل می‌دهد. این بازارها همواره در مسیر اصلی‌ترین شریانهای حرکتی شهرها مستقر شده‌اند.

در شهرسازی ارگانیک ایران و کشورهای واقع در حوزه تمدنی آن، معابر منعطف و منطبق بر فضاهای ارگانیک شکل می‌گیرند و از عوامل متعددی از قبیل شیب زمین، مسیر فتنه‌ها، دره‌ها و سایر عوارض طبیعی مانند کوه‌ها و رودخانه‌ها تأثیر پذیرفته‌اند. استخوانبندی و ستون فقرات شهرهای کهن ایران یعنی بازارها نیز به تبع حرکات نرم، منعطف و پر پیچ و خم فوق شکل گرفته‌اند. با استناد به شواهد موجود در تاریخانه دامغان و فهرج یزد مشخص می‌گردد که در قرون اولیه هجری با توجه به محدود بودن سطح دانش و تجربه مهندسی، طاقها هنوز مراحل بلوغ و تکامل خود را طی نکرده بودند و طاقهای آهنگ یا سایر طاقهای متکی بر بار خطی بعنوان رایج‌ترین طاق‌ها مورد استفاده قرار می‌گرفتند. در دوران فوق الذکر فن سازه‌های طاقی و پیچیده، شبکه بازارها نبوده است. با تحول در سازه طاقی که خود متکی بر امکانات

و محدودیتهای خشت، گل و آجر است ابداع و ابتکار جدیدی در بکارگیری انواعی از طاقها که به طاق و تویزه مشهور است بکار رفت که شامل انواع مهمی از جمله طاق کجاوه، کلمبو، چهار بخشی و از همه پیشرفته‌تر سیستم کاربندی می‌باشد. بدین ترتیب امکان بسیار وسیعی برای استفاده از این فن سازه‌های در مقیاس کلان شکل گرفت. در تعبیر سازه‌های این ابداع و ابتکار باید گفت که در آنها بار خطی به بار نقطه‌ای مبدل شد و طاق نیازمند دیوارهای قطور در دو سوی خود نبود بلکه نیروی خود را از طریق چهار جز یا ستون به زمین منتقل می‌کرد. لذا این امکان فراهم شد که در دو سوی مقابل یک طاق، دو دهانه مغازه با بازشوهای وسیع شکل بگیرد و مهمتر اینکه این دسته از طاقها قادرند تا بر اشکال منظم و چهار ضلعی‌های نامنظم و حتی سه و پنج ضلعی مستقر شوند، بالاخص طاق کلمبو که رایج‌ترین نوع طاق در بازارهای ایرانی است، دارای چنین ویژگی مهمی است. از این پس این طاقها قادر شدند سازه‌های پیوسته و در هم طنبیده را بر روی معابر پر پیچ و خم شکل دهند. بنابراین این پس از تحول مذکور، سازه طاقی که متکی بر امکانات خشت و آجر بود به الگوی رایج سازه‌های مبدل شد و بعنوان مهمترین عامل فنی شکل‌دهنده کالبد راسته بازارها نقش یافت. شواهد باقیمانده از دوره صفوی در بازارچه بند اسفهان و بازار قیصریه قزوین حاکی از استفاده از سازه طاق و تویزه است ولی ساز و کار آن بسیار منظم می‌باشد.

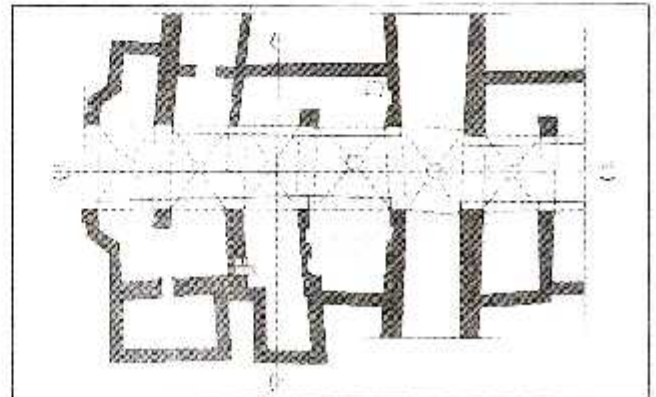
شکل ۲: راسته قصریه (بازار قزوین)

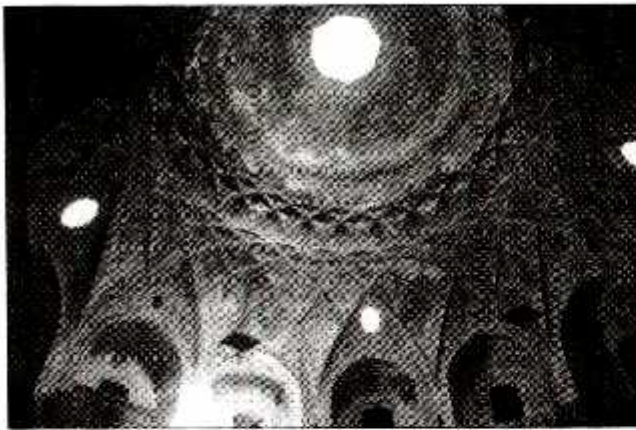
شکل ۱: موقعیت قصریه (بازار قزوین)

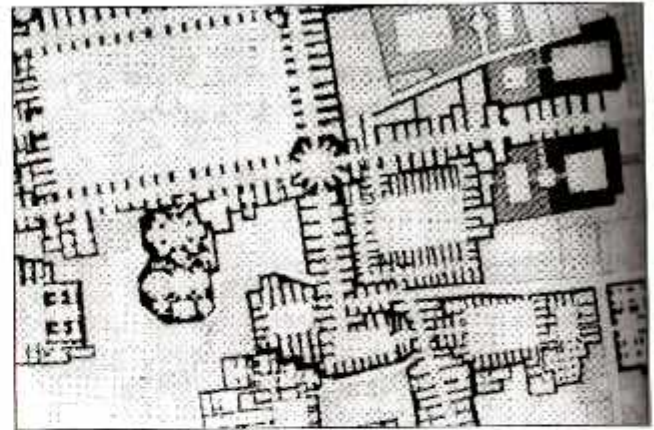
شکل ۴:
کرمان،
مبداء گنجعلی خان،
راسته مسگرها

شکل ۳: راسته قصریه (بازار قزوین)

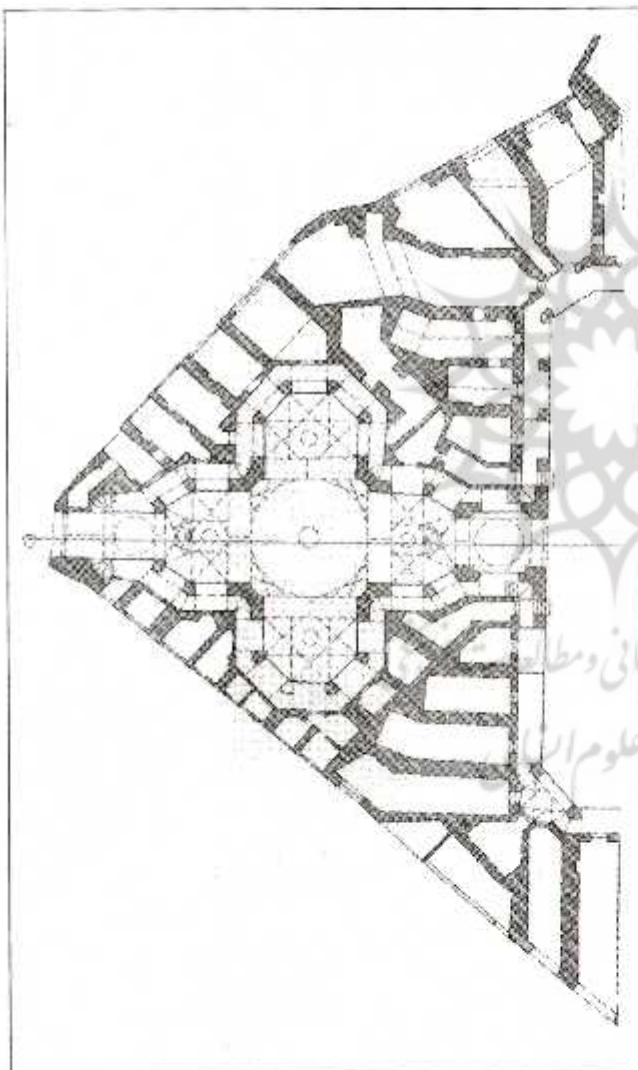

شکل ۶: چهار سوق (بازار سنتی شهر کرمان)

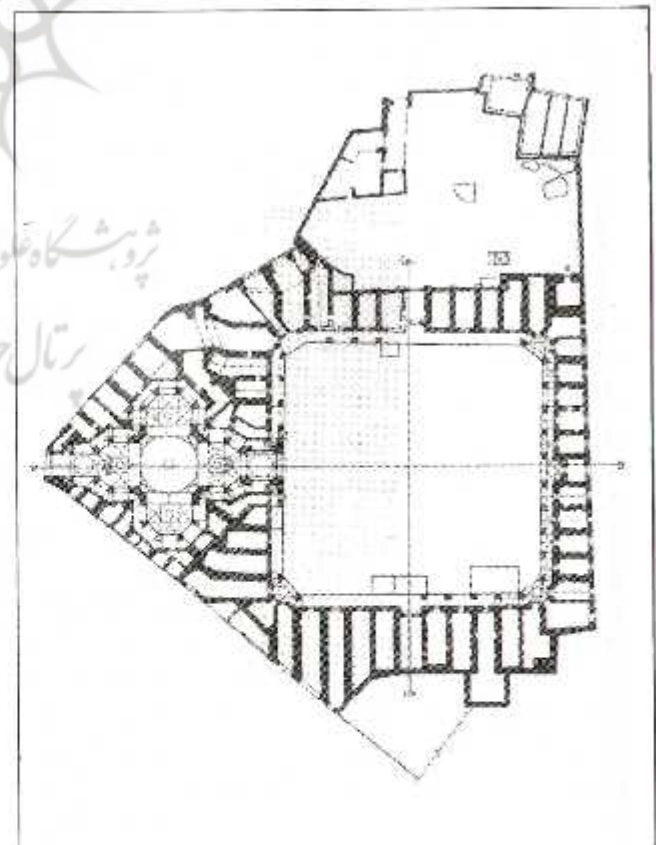
شکل ۵: بازار سنتی شهر کرمان

در حالیکه در شواهد باقیمانده از دوره قاجار هماهنگی با تغییر مسیر در گذرها و بصورت ارگانیک به نسبت نیاز، سازه‌های طاقی مسیر حرکتی پر پیچ و خم را دنبال می‌کنند، و انواع طاقها در به نمر رسیدن این تجربه مورد بهره برداری قرار می‌گیرند. بدین ترتیب راسته‌های بازار که خود از محورهای مهم شهری نیز به شمار می‌روند یا اتکاء به این سازه‌های طاقی، امکان ارتباطی متعادل و هماهنگ را با سایر الگوهای فضایی بازار که همگی شکل گرفته در فضای سازه طاقی هستند بدست می‌آورند. الگوهای فوق شامل تیمچه‌ها، سراها و سایر عناصر معماری می‌باشند که ارتباط راسته با سراها از طریق این تیمچه‌ها انجام می‌گیرد. تیمچه‌ها معمولاً متشکل از فضائی هشت ضلعی یا یک گنبد و کاربردی در زیر آن و یا نگینی یا سه گنبد که بر کاربردی استوار بوده و با تزئیناتی از رسمی‌بندی و یزدی‌بندی خاتمه می‌یابند.

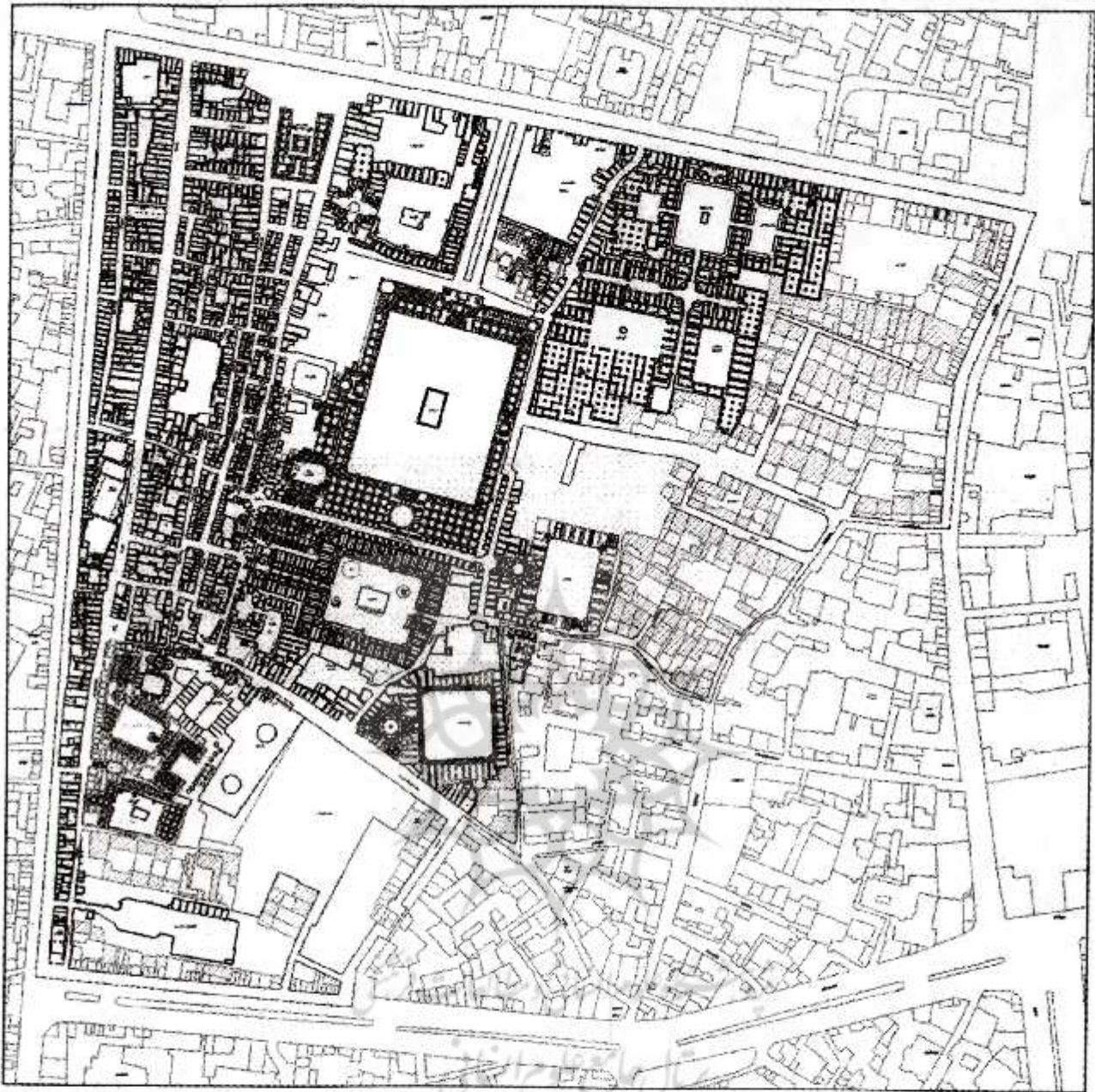

شکل ۸: پلان معکوس تیمچه حاج رضا

از سوی دیگر سراها با الگوئی مدنی و برگرفته از گونه معماری کاروانسرا، و دالانها یا راسته‌های کدر، مساجد، حمامها، زورخانه‌ها و مدارس در تلفیق با راسته‌ها و تیمچه‌ها مکمل بازار می‌گردند و نقش فرهنگی، اعتقادی، بهداشتی و تجاری آنرا پر رنگ‌تر می‌کنند.

شکل ۷: تیمچه حاج رضا (بازار مروین)

شکل ۹: نقشه بازار قزوین

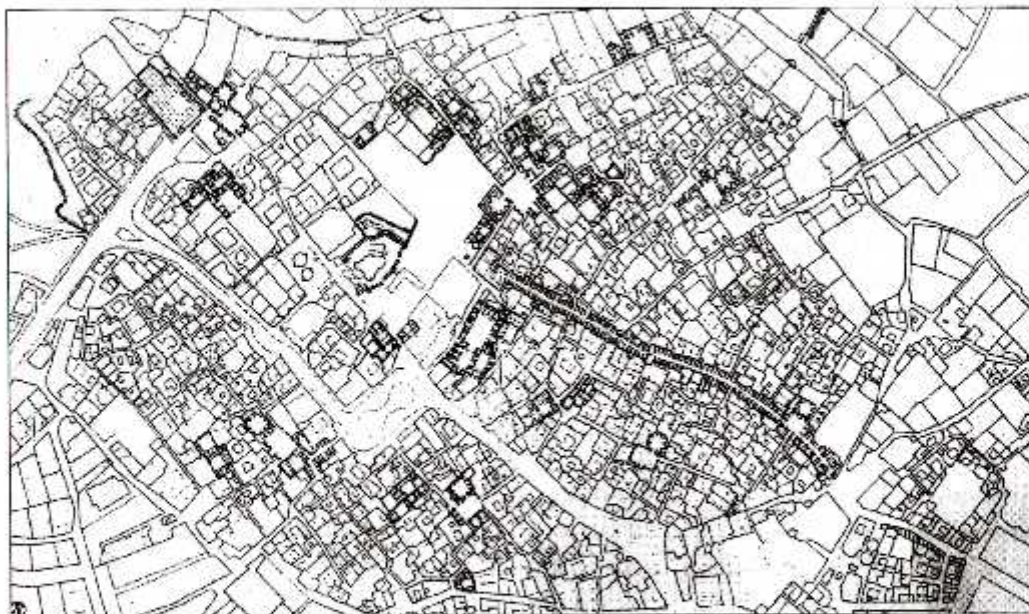
مضاعف می‌گرداند، تشکیل‌های مذهبی موجود در بازار، گاه از قدرت سیاسی قابل توجهی نیز برخوردارند چنانچه بر اساس شواهد و مستندات تاریخی، بازار، بارها منشأ تحولات سیاسی بوده است.

بازار با نقش محوری، شریانی و با محورهای فرعی امکان نفوذ به محلات پیرامون را فراهم می‌کند و کالبد آن مکانی برای اعمال فرهنگی، مذهبی همچون مراسم عزاداری بالاخص در ایام محرم است و همچنین مکانی برای برگزاری جشن‌های مذهبی و ملی می‌گردد. بازار سنتی در ایران در سازمان محلات شهر نقش دارد و گاه یک محله از محلات شهر است و از کلیه اجزاء یک محله برخوردار است همانند بازار نائین که جزء محله چهل دختران است.

فضاهای عملکردی فوق‌الذکر به اعتبار سازه‌طایی و مصالح انعطاف‌پذیری چون خشت و آجر در یکدیگر ترکیب می‌شوند و بازار را بعنوان یک کل واحد شکل می‌دهند.

نظام و ساختار فرهنگی، اجتماعی و تجاری بازار

بازارهای تاریخی و سنتی ایران بر خلاف پاساژهای امروزی فضاهای تک‌عملکردی برای داد و ستد صرف نیستند بلکه کالبد و محیط تاریخی بازارهای سنتی ایران بستر روابط اجتماعی پیچیده‌ای چون نهادهای مدنی، صنایع، نظام‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی است که نهاد مذهبی وقف غنی آنرا

شکل ۱۰:
نقشه تاریخی و بازار تائین

شکل ۱۱:
نقشه دارالمخلافه تبریز ۱۲۹۷ هـ. ق
(مجموعه خصوصی شهریار عدل)

توضیحات مختصر فوق نشان می‌دهد که برای مدیریت، حفاظت و مرمت بازارهای سنتی و تاریخی ایران یک روش معطوف به کالبد کافی نمی‌باشد بلکه این مسأله نیازمند دقت نظر بر جنبه‌های مذهبی، فرهنگی، تجاری، اجتماعی و شهری است که عدم توجه به آنها هر نوع تلاشی را برای حفاظت و مدیریت آن کم نتیجه و کم حاصل می‌کند. لذا از نکات حائز اهمیت در مدیریت حفاظت بازارها توجه به خصوصیات پیچیده بر شمرده و توجه به نقش آنها در بستر شهرهای امروزی است.

بازارهای سنتی گاه چنان وسیع هستند که از چند محله تشکیل می‌شوند مانند بازار تبریز که علاوه بر محله چهار منار تا محلات شتریان و سرخاب نیز امتداد یافته است.

بازارهای سنتی و وضع امروزی آنها:

بازارهای سنتی در شهرهای امروزی دو تجربه متفاوت را متحمل شده اند: تجربه اول مربوط به بازارهایی است که از مسیر توسعه خارج شده و مراحل اضحلال اقتصادی و اجتماعی را می‌گذرانند. از نمونه‌های بارز آن بازارهای نائین، سمنان و زواره است.

(۱) که البته با تمهیدات خاصی می‌توان به حفاظت مرمت و مدیریت در آنها پرداخت. این دسته از بازارها کالبدی نسبتاً سالم دارند ولی فاقد زندگی هستند، محور اصلی آنها نقش و عملکرد یک گذر محلی را برای اهالی پیدا کرده است و تنها در ابتدای آن تعداد محدودی مغازه، آخرین روزهای فعالیت خود را سیری می‌کنند. ولی همین بازارها نیز در مراسم محرم بدلیل وجود مساجد، تکایا و حسینیه‌ها حیاتی نو می‌یابند و از تحرک خوبی برخوردار می‌گردند. بدیهی است که در صورت برنامه‌ریزی خواهند توانست به چرخه حیات شهری برگردند.

(۲) تجربه دوم مربوط به بازارهایی است که محور و مرکز توسعه تجاری شهر شده‌اند و نه تنها متروک نیستند بلکه هجوم و گرایش بیش از حد برای بهره‌مندی از آنها، ارزش زمین و سرفظی را در آن‌ها بالا برده و در اثر فشار زیاد، کالبد تاریخی آنها به مخاطره افتاده است. در حدی که جزیره‌های ضخیم بازار تراشیده شده و از دل آن سرفظی‌های کوچکی احداث گردیده‌اند و دیگرگونی‌هایی در چهره سنتی آنها پدید آمده و یا برخی از فضاهای تاریخی آن پس از تخریب به پاساژهای جدیدی تبدیل شده‌اند.

خیابانها و گذرهای اصلی هم جوار با این دسته از بازارها نیز بدلیل دسترسی مناسب از مرغوبیت بیشتری برخوردارند لذا مطمع نظر می‌باشند و به‌همین دلیل در آنها ساخت و سازهای متراکم صورت گرفته است و این امر کالبد بازار را که از کمبود خدمات و نیازمندیهای امروزی محروم است بیشتر از پیش تحت فشار قرار می‌دهد. از نمونه‌های بارز این دسته از بازارها می‌توان به بازار تهران، بازار تبریز، بازار زنجان بازار قزوین اشاره کرد. مثلاً در قزوین میدان سعادت بعنوان یکی از جلو خان‌های بازار به مجتمعی تجاری تبدیل می‌شود که این اقدام علاوه بر موارد فوق هویت فضایی بازار را نیز تحت تاثیر قرار داده است.

(۳) تحرک و پویایی در کل بازارهای فوق متوازن نیست و علیرغم وجود فشار بیش از حد در پیرامون و بالاخص در مبادی ورودی، بخشهای وسیعی از قسمت مرکزی این بازارها دچار رکود شده و متروک مانده است.

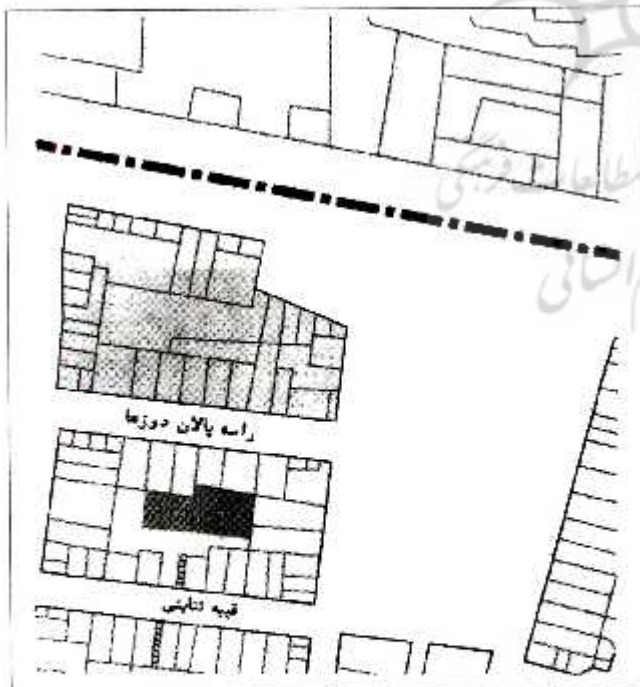
بدیهی است که در چنین شرایطی، طرح‌های راهبردی هدفمند می‌توانند ضمن توجه به جوانب برشمرده فوق، تکلیف آینده بازار را در سیاست کلان شهری مشخص کنند. پس از آن، طرح‌هایی باز، تحت عنوان طرح‌های جامع بازار و طرح‌های تفصیلی اهداف کلان را به طرح‌هایی معین تبدیل خواهند کرد و مدیریت حفاظت، نگرش کلان تا خرید این برنامه را راهبردی خواهد نمود. مهم‌ترین مشکلات کالبدی دسته مذکور از بازارها به شرح زیر است:

۱- برداشت اطلاعات در محدوده بازار نشان می‌دهد که، ارزش عمده مغازه‌ها در بازارها بسته به دهانه آنهاست لذا دهانه مغازه‌های موجود بازار سنتی که تابعی از کالبد چشمه طاق موجود است گاه به دو یا سه دهانه تقسیم شده است.

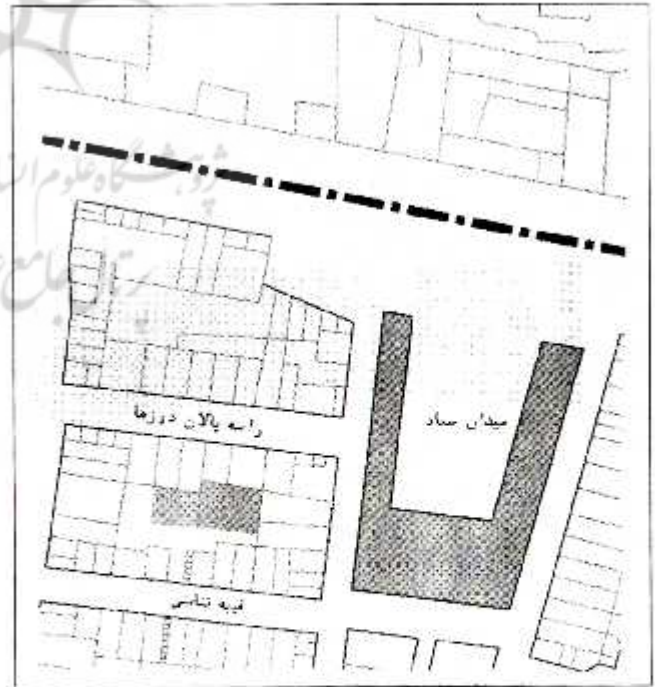
۲- تغییر نامانوس و غیراصولی در ارائه جنس و کالا ویتترین‌هایی جدید، احجامی از آهن و شیشه را به محیط کالبدی و تاریخی بازار تحمیل کرده است.

۳- تغییر در توقع از سطح آسایش و استفاده نامناسب از تأسیسات جدید، چهره ناهمگونی به بازار داده است که اضافه کردن چراغهای برقی و ایجاد گرمای زیاد در فصل گرم، مغازه‌های بازار را نیازمند سیستمهای برودتی مضاعف گردانده است و عواقب قابل لمس آن عبارت شده از افزودن حجم قابل توجهی از کولرهای آبی و گازی به مغازه‌ها که هم در ظاهر راسته‌ها چهره‌های زشت و ناهماهنگ ایجاد کرده و هم بام‌های بازار سنتی را به جنگلی از کولر بدل کرده که با مشکلات موجود در آبرسانی و نشست و رطوبت دائمی به طاقها و جزرها آسیب‌های کالبدی را افزایش می‌دهند.

۴- یا بهم ریختن نظام‌های سنتی مراقبت از بازار کسی مسئولیت در مقابل امر فوق‌الذکر را حس نمی‌کند. از سوی دیگر سایر تأسیسات ضروری بازار از قبیل سیستم برق رسانی، تلفن، فاضلاب، چاه‌ها و اطفاء حریق نیز از مسائل

شکل ۱۳: میدان سعادت (بازار قزوین)
لحاظات تجاری جدید در فضای شهری
ش ۱۳۷۵ - ش

شکل ۱۴: میدان سعادت (بازار قزوین)
لحاظ تجاری جدید در فضای شهری
قبل از ۱۳۷۵ - ش

قلمرو است. بیستی به تبعیت از اولویت‌بندی طرح‌های پلاندها، از ساده‌ترین - سریع‌ترین و محدودترین اولویتها آغاز گردد تا استفاده کنندگان و مالکین را تحت تأثیر قرار داده و حسن مشارکت جمعی را در آنها زنده کند. تجربه بازار تدوین علیرغم مشکلات پرشماره اهمیت این عناصر و قابلیت تحقق آنها به اثبات رسانده است. اقدام فوق به عنوان و اجراء کنندگان اجازه می‌دهد تا طرح را همواره یک طرح باز قلمداد کرده و امکان تجربه تحلیل از نتیجه اقدامات و تصحیح اشتباهات و کیفیت بخشی به آنها و تجدید نظر در روش‌ها را مد نظر داشته باشند.

۸- گرچه شروع این روند مذاخه بصورت اجتناب ناپذیری بیستی توسط یک نهاد دولتی یا وابسته به دولت صورت پذیرد اما وظیفه طراحی را بیستی در شرح خدمات مربوطه یا بیستی بر این امر تأکید نمود که در برنامه‌ریزی اجراء از وجوه دخالت دولت کاسته گردد و سعی در جلب مشارکت نهادهای مدنی موجود در بازار همواره بیستی در جهت برنامه‌ریزی کنند که در روند اجراء از وجه دولتی مداخله گلسته شود و جنب مشارکت نهادهای مدنی موجود در بازار از قبیل هیات امنای بازار، هیات صنوف بازار و معتمدین بازار در حفاظت از بازار را فراهم کند و بهر حال بیستی ساز و کار این عمل را طراحی و مهیا نمایند و برنامه‌ریزی‌های دقیقی را برای تقویت این نهادها پیش بینی کرد، زیرا بخش عمده‌ای از موفقیت اهداف مورد نظر در حفاظت از بازار و مدیریت آن مرهون بکارگیری این توانمندی‌های بالقوه موجود در متن و بطن بازار سنتی خواهد بود.

۹- بهره‌ای از اجرای طرح‌های فرمایشی و اجباری تحمیل شده به بازار و تقویت حسن مشارکت فرهنگی در مالکین.

۱۰- احیای سیستم‌های خدماتی درونی بازار مانند نظام حمل و نقل کالا که با خصوصیت جمعی خود یا کالبدی بازار سنتی هم‌افزایی است. از سوی دیگر بیستی ساز و کار انبار داری موجود در بازار تاریخی که امروزه دلیل زوال تولید در بازار شکن دیگری بخود گرفته به نظام‌های نوین همانک کرد. ساز و کار حفاظت و نگهداری از سبزه‌ها و سایر فضاهای ارزشمند بازار که همگی در معرض نابودی هستند می‌بایست در مدیریت حفاظت بازارها مورد توجه قرار گیرند.

۱۱- توجه به زلزله یعنی یکی از مهمترین آسیب‌های آتی و در کمین، ضرورتی حیاتی و غیر قابل غماض است و در این رابطه توجه به نکات زیر ضروری است:

الف: پیش‌بینی مدیریت بحران مشخص محدوده بازار که در آن هیئت امناء و هیئت صنوف بازار و هیئت معتمدین نقشی اساسی خواهند داشت ب: بررسی بیستی سیستم‌های اضرائی حریق متناسب با کالبد خاص بازار ج: اقدام سازی و استحکام بخشی بازار در اولویت‌بندی مناسب برای فضاهای جمعی و در مراجعه مانند رسته‌ها، چهار سوئی‌ها و مساجد، د: حفاظت از میان سبزه‌ها و فضای گشاده با تمییز برنامه حفاظت و مدیریت حفاظت از آنها در راستای اهدافی مانند فضای فرار به هنگام زلزله.

ه: مقاوم سازی بازار در برابر زلزله به این امر توجه خواهد داشت که مداخله در بازار سنتی دهه ساختار مورفولوژیک و تیپولوژیک آنها مد نظر دارد تا استفاده از تکنولوژی و فنون متناسب، منوطا به حفظ ساختار مذکور خواهد بود.

و: تهیه خطوط راهنمای حفاظت برای بررسی تک تک بازارهای تاریخی ایران

ز: تعیین حریم برای تک تک بازارهای سنتی ایران ج: تهیه طرح‌های آمایش ساختاری و زمانی از تک تک بازارهای تاریخی ایران

ح: شناسایی دقیق تقاضا بر خطر، کم خطر و بی‌خطر و معرفی آنها جهت اقدامات اضطراری مقوم سازی و مقاوم سازی در برابر زلزله ی: تدوین مقررات و قوانین ساختمانی مختص محدوده بازار تاریخی که در

موضوعات بسیار جدی در حریم بازارهای فوق می‌باشند که در هیچ‌کدام از بازارهای سنتی بصورت سیستماتیک و هماهنگ با کالبد تاریخی مورد حس و فحس قرار نگرفته‌اند.

۵- اشغال بخش عمده‌ای از فضای میان سبزه بازار یا احجام کالبدی این میان سراها هماهنگ با طبیعت و محیط در راستای نیازهای از قبیل فضای سبز تنفسی، فضای برف انداز و حتی فضای فرار در هنگام زلزله قبل نوجیه هستند.

۶- حذف و یا از رده خارج کردن فضاهای خدماتی بازار مانند حمامها، رورخانه‌ها، آب‌نهارها و شیره و غنچه عملکردهای تجاری در این محدوده‌ها. ۷- تغییر در کد معابر امنی شهر و افزایش کد آنها، نیز اکثر بازارها را با شکل دفع آبهای سطحی مواجه ساخته است. وجود آبهای سطحی و افزایش سطح آبهای زیر زمینی در محدوده برخی از این بازارها، رطوبت را به یکی از مهمترین عوامل آسیب رسان بدل کرده است.

۸- اقدام به تعمیرات موضعی و غیر اصولی توسط پیمانکاران متفرقه و صاحبان مغازه‌ها که عموماً با اصول فنی مرمت آشنا نیستند نه تنها به حل مشکلات کمک ننموده بلکه حجم آنها افزایش داده است از جمله اقدامات فوق می‌توان به قیر و گونی و آسفالت کردن بام بازارهای فوق اشاره کرد که علاوه بر سنگین کردن پوشش و افزایش بار مرده، رطوبت بالا رونده از کف را محبوس کرده و از تنفس آنها پیشگیری می‌نماید.

مدیریت حفاظت بازارها:

اما این کالبد پیچیده ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را چگونه می‌توان مرمت و احیاء کرد و مدیریت حفاظت این پدیده چگونه می‌تواند باشد؟ بررسی پاسخ به این مهم مروری بر تجربیات قبلی در این زمینه ضروری بنظر می‌رسد:

ولی تجربه بازار تبریز بدلیل وجود پرجمعترین فعالیت‌های عمرتی موضعی در راستای اهداف حفاظتی قابل تعمق است. اقدامات صورت گرفته در این بازار تاریخی مبنای عدون و مسالحت عمیق نیست و شیوه مداخله عبارت بوده از مشاهده عارضه ظاهری و درم آن. گرچه در همین حد هم قبل تقدیر است ولی کافی نیست در بازار تهران و سفین بیر همین روال طی می‌شود و بازارهای از قبیل قزوین و کرمان این تجربه را نیز نیازمندی‌ها اگر چه مسالحت مقلی در مورد آنها صورت گرفته و شرح هائی نیز برای سامان دهی آنها تدیشیده شده است. لذا ضرورت تهیه یک طرح مدیریت حفاظت و تعریف سلسله مراتب آن از ضروریات حتمی قبل از اقدامات اجرائی است.

توجه به موارد زیر قبل از پرداختن به روش‌های مدیریت بازارها ضروری است:

۱- تقویت نگرش سیستمی به بازار از انجم مطالعات مدون در مورد تک تک بازارها توسط معتمدین ذیصلاح، با نگرش توسعه حفاظت محور.

۲- تهیه شرح خدماتی جامع و در برگیرنده بعداً مورد نیاز طرح‌ها در قالب سیستم هائی با مراتب و لایه‌های متفاوت و با در نظر داشتن اولویت‌های مورد لزوم در برنامه‌ریزی حفاظت، مداخلات موضعی و مداخلات وسیع شهری.

۳- احاطا تاریخ شهر، توسعه تاریخی آن و تحدا بازار در شهر تاریخی و نظام مداخلات و شهر و توجه به سمولی بازار تاریخی و نقش امروزین آنها که دیگر نمی‌تواند و نیابستی سنون فقرات شهر قلمداد گردد. از طرفی نباید نقش منطقه‌ای بعضی بازارها را نیز از نظر دور داشت.

۴- گنجاندن بازارهای سنتی در محدوده محور فرهنگی تاریخی شهرهای ایران

۵- فعال کردن اداره اوقاف در جهت طرح‌های راهبردی کلان

۶- تهیه طرح‌های راهبردی برای هر کدام از بازارهای کشور

۷- اولویت‌بندی مسالحت طراحی و اجراء متعلق بر طرح‌های جمع و تقضی ویزه تهیه شده برای هر کدام از بازارها.

تشویق بازارهایی که مورد زیر در آنها رعایت شده است.

شرایط مورد احراز:

۱- بهترین حفاظت از میان سراها

۲- بهترین مرمت‌های موضعی

۳- بهترین اقدامات در جهت دفع آبهای سطحی

۴- بهترین حفاظت از پوشش سنتی باسهای بازار به عنوان منظر هوایی شهر

۵- اقدامات زیر بنایی در محدوده بازار

۶- هر تدبیری که در جهت تغییر مبانی ارزش افزوده جایگزین افزایش تراکم و حجم تجاری مازاد شود، مانند خدمات مربوط به توریسم داخلی و خارجی و ...

نتیجه گیری:

مدیریت، حفاظت و مرمت بازار نمی تواند و نمی بایست تغییرات حاصل از چرخه تولید و مصرف و تخریب را به عنوان الگوی رایج در بازار را در بازار سنتی و تاریخی ایران بتواند یک اصل غیرقابل تغییر تسری دهد در این رابطه بررسی توانمندی‌های یا لقوه بازار سنتی و به فعل در آوردن آنها در راستای امر حفاظت مفهومی بر گرفته از فرضیه توسعه از درون است، که در ضمن قبول تغییرات، امکانات موجود را می‌سنجد و برای موفقیت در اجرا نیروها، روشها و نظام‌های درون بازار سنتی را به استعانت می‌گیرد و روشهای فنی روز و سیستم‌های مدیریتی جدید را با شرایط موجود تطبیق میدهد و این ضرورت حیاتی برای حفاظت از جامعیت و یکپارچگی مفهوم بازار سنتی ایران است که در آن فرهنگ، مذهب، تجارت، روابط اجتماعی و آموزش در محوری هدفمند و در کالبدی مشخص و منظم بصورت مفهومی مرکب رخ می‌نماید.

بندهای ریز و دقیق بتواند از اقداماتی که سازواره جامع و تک بناهای بازار را به مخاطره می‌فکند پیشگیری نماید.

ص: تشکیل و تعریف قانونی برای اجرایی کردن هر کدام از بندهای فوق
ظ: آموزش طراحان و مجریان طرح‌های اجرایی واقع در محدوده بازار سنتی
ذ: انتخاب پیمانکاران مداخله در محدوده بازارهای سنتی بر اساس اصولی مدون.

پیشنهادات اجرایی جهت حفاظت از بازارهای سنتی ایران:

۱- تشکیل انجمن‌های دوستداران بازارهای تاریخی و سنتی ایران

۲- تشکیل کمیسیون‌های تخصصی متشکل از:

✧ وزارت کشور

✧ مسکن و شهرسازی

✧ میراث فرهنگی و جهانگردی

✧ سازمان محیط زیست

✧ سازمان پیشگیری از حوادث غیرمترقبه

✧ اداره اوقاف

✧ هیأت امضاء بازار، معتمدین بازارهای تاریخی و سنتی ایران

✧ انجمن دوست داران ...

وظایف کمیسیون‌های تخصصی فوق به شرح زیر خواهد بود:

۱- نظارت بر تهیه طرح‌های راهبردی برای بازارهای تاریخی

۲- نظارت بر طرح حریم بازارهای تاریخی (در طرح فوق می‌بایست حریم منطقی، حریم کمی و کیفی، حریم فرهنگی و اجتماعی لحاظ شود).

۳- برگزاری جشنواره‌های سالیانه برای بازارهای تاریخی کشور در جهت

فهرست منابع:

- محمدمرادی، اصغر، (۱۳۶۸)، طرح احیای یافت قدیم نائین دفتر بهسازی بافت قدیم وزارت مسکن و شهرسازی، گزارش جلد (۲).
- محمدمرادی، اصغر، (۱۳۷۲)، محور فرهنگی تاریخی شهر کرمان، اداره کل مسکن و شهرسازی کرمان، گزارش جلد (۱).
- محمدمرادی، اصغر، (۱۳۶۹)، طرح مرمت و احیای بازار قزوین، اداره کل مسکن و شهرسازی قزوین، گزارش جلد (۱).
- سمینار بازارشناسی، (۱۳۶۸)، تبریز، خانه مشروطیت.
- محمدمرادی، اصغر، (۱۳۸۴)، شناخت بازار مقدمه‌ای بر مرمت، احیا و سامان دهی آن، مجله آبادی، تهران شماره ۴۷ و ۴۶.
- عدل، شهریار، مجموعه خصوصی.